

Mörtsjö

På 1560-talet talas om "Mörtsjö gård" på sådant sätt att man kan få den uppfattningen att det då varit enstaka hemman dock ett större sådant. Det angives att "Mörtsjö gård" jämte hemman i Söderala socken upplåtits i förläning till Anders Sigfridsson Rålamb som var fogde i Hälsingland. Arbrå sockenmän begärde emellertid 1561 (eller 1565) hos K.M.t att då de dessförutom ej kunde ej underhålla sin kyrkoherde de skulle få tillbaka "itt heman igen som wii utaff första prästabords begynnelse haft hafne och blef nu ifiordh iffråkommit och giffit Anders Sigfridsson af Salige E.N. Högmeetigste kiäre fadher. (Thulin: De Ecklesiastika boställena i Gävleborgs län sid 251 not.5.) Huruvida byn bestått an endast detta hemman är tvivelaktigt.

I 1615 års jordebok angives 8 bönder i byn likaså 1926. Hundra år senare 1724 upptages 9 nummer likaså i 1787 års jordebok men 1795 upptages endast 6 liksom 1815. Orsaken till förminskningen i hemmansnummrens antal framgår åtminstone delvis av nedan angivna förhållanden.

Vid efterforskningar ifråga om vilket av byns nuvarande sex hemmansnummer motsvarar det som en gång uppläts åt Anders Sigfridssons har den förmodan framkommit att det skulle vara gården "Ungs" nuvarande Nr1 som jämväl benämnts Mon- på Mon eller Mo,s som det i början av 1700-talet kallades.

Broman i sin Glysisvallur delar byn sålunda: Mörtsjö 8 grannar och Moen 1 granne. Av denna uppdelning kan man kanske sluta sig till att "Mörtsjö gård" på 1560-talet motsvarar den gård som senare kallades Mon. Broman uppger också att byn i forna tider kallades Håf och Håfgårds-sjön men nu Hångårdssjön. Med Hångårdssjön menar emellertid icke den egentliga Mörtsjön utan den mindre sjön som ännu kallas Hångårds- eller Hundgårdssjön då Mörtsjö område sträckte sig ända bort mot sjön Lill-Nian.

Namnet Håf såsom namn på Mörtsjö by förekommer emellertid icke i någon jordebok från början av 1600-talet och ej heller i någon sådan under 1500-talet. Angående det av Broman anförda namnet på sjön kan det bero på den kända sagnen som sammanhänger med uppgiften om Gustav Vasas tåg till Delsbo 1528. Namnet Hångård förekommer emellertid i husförhörsboken 1784-1797 vid hemmanet Mörtsjö nr 8 som under den tiden blev Östansjö nr 4.

Det har också sagts att namnet skulle härleda sig an en man som hette Hundel och bodde intill sjön. Sjö skulle därav erhållit namnet Hundels-sjön. Men även denna förklaring torde vara oriktig. Det sannolikaste är att sjön ursprungligen hetat Hundiln. Sådana namnformer på sjöar förekommer ofta i Härjedalen och i nordvästra Hälsingland. Även i Arbrå förekommer annat sådant namn på Mörtsjö skog finnes två sjöar med namnet Maskinsjöarna. Ursprungligen har det med säkerhet varit Mörtsjöiln.

Som ovan sagts fanns 1724 i jordeboken 9 hemmansnummer upptagna i Mörtsjö. Men i slutet av 1700-talet skedde en omreglering varigenom två nya byar uppkomma på Mörtsjö gamla område öster om Mörtsjön kallad Östansjö och en by söder om den gamla byn kallad Snaten.

Forts.